

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

АИ/РП
538/2022

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

бр. 07-00-376/2022-02 датум: 22.11.2022. године

ГЕТЕН ЦЕНТАР ЗА ПРАВА ЛГБТИКА ОСОБА

11000 БЕОГРАД
Томаша Жежа бр. 4

Поштовани/е,

У прилогу вам достављамо Мишљење са препорукама Повереника за заштиту равноправности бр. 07-00-376/2022-02 од 21.11.2022. године.

С поштовањем,

ПОМОЋНИЦА ПОВЕРЕНИЦЕ ЗА
ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Мирјана Кецман

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА

АИ/РП
538/2022

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

бр. 07-00-376/2022-02 датум: 21.11.2022.

МИШЉЕЊЕ

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе „Удружења Гетен – Центар за права ЛГБТИКА особа“, поднете против Бошка Обрадовића, због дискриминације по основу сексуалне оријентације, а поводом изјава које је дао у јутарњем програму на ТВ Курир, дана 30. августа 2022. године. У притужби је између осталог наведено да је Бошко Обрадовић својим изјавама угрозио достојанство ЛГБТ особа, нарочито трансродних, с обзиром да је говорећи о промени пола истакао да је то „изопаченост и неприродна деформација људске личности“. Такође, навео је да су истополни бракови противприродни и да Парада поноса представља кршење Устава и вређање јавног морала. У изјашњењу на наводе из притужбе, Бошко Обрадовић је навео најпре примедбе у погледу активне легитимације подносиоца притужбе и уредности притужбе. Након тога истакао је разлоге због којих сматра да својим ставовима није прекршио Закон о забрани дискриминације, а који се, у релевантном делу односе на Уставне гаранције слободе говора и слободе вероисповести. У току поступка утврђена је садржина изјава Бошка Обрадовића увидом у снимак емисије јутарњег програма. Анализом предметних изјава утврђено је да Бошко Обрадовић није позивао на насиље према припадницима ЛГБТ популације, међутим, износио је ставове и мишљења који обилују предрасудама и негативним стереотипима о овој друштвеној групи. Такође, неспорно је утврђено да је на питање о промени пола дао изјаву да је у питању „изопаченост и неприродна деформација људске личности“ а о особама другачије сексуалне оријентације и самој паради поноса износио негативне вредносне судове. Имајући у виду Уставна ограничења слободе изражавања, праксу Европског суда за људска права и домаћих судова, као и Уставне и законске одредбе о забрани дискриминације по било ком основу укључујући и сексуалну оријентацију и родни идентитет, а ценећи временски и просторни контекст датих изјава, Повереник је током поступка утврдио да је изјавама уочи одржавања Еуропрајда, Бошко Обрадовић јавно изражавао ставове и идеје које представљају повреду достојанства групе лица на основу личног својства и заговарао негативне стереотипе о особама другачије сексуалне оријентације и родног идентитета. Због тога, Повереник је дао мишљење да је Бошко Обрадовић, у јутарњем програму ТВ Курир, својим изјавама о ЛГБТ особама, повредио одредбе члана 12 став 1. Закона о забрани дискриминације. Бошкуну Обрадовићу је препоручено да се састане са представницима једне организације цивилног друштва која се бави заштитом људских права ЛГБТ особа како би се упознао са проблемима са којима се сусрећу припадници ове популације, и да се убудуће приликом давања изјава у медијима придржава прописа о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Поверенику за заштиту равноправности обратило се удружење „Гетен, Центар за права ЛГБТИКА особа“, притужбом поднетом против народног посланика Бошка Обрадовића, због дискриминације по основу родног идентитета, сексуалне оријентације и полних карактеристика, а поводом изјава датих током гостовања у јутарњем програму на једној телевизији. У притужби је, између осталог, наведено:

- да је Бошко Обрадовић, гостујући у јутарњем програму на телевизији Курир 30.8.2022. године, изјавио да децу треба заштитити од промоције хомосексуализма, трансродности и промене пола, као и да су хомосексуални бракови противприродни а да Парада поноса представља кршење Устава и закона Србије и вређање јавног морала;
- да је, говорећи о промени пола у емисији и одговарајући саговорнику, изјавио „није у питању никакав здрав развој цивилизацијске мисли, већ изопаченост и неприродна деформација људске личности“;
- да је такође изјавио да у Српском покрету Двери „имамо своју традицију, веру, своје породичне, традиционалне вредности које штитимо и штитимо нашу децу од пропаганде хомосексуализма, трансродности, промене пола...“, као и да је даље током емисије изјавио, мислећи на ЛГБТ особе, да су „њихови циљеви легализација хомосексуалних бракова, њихови циљеви су усвајање деце од стране таквих лажних и противприродних бракова, све је то кршење Устава и закона Србије и вређање јавног морала...наш је циљ заштита наше деце од пропаганде хомосексуалне идеологије“;
- да су хомосексуални бракови противприродни, а да Парада поноса представља кршење Устава и закона Републике Србије и вређање јавног морала;
- да подносилац притужбе сматра да је Бошко Обрадовић, изношењем оваквих ставова, угрозио достојанство ЛГБТИКА особа, нарочито трансродних особа, те да је направљен још већи јаз између ЛГБТИКА особа и особа хетеросексуалне оријентације.

1.2. Уз притужбу је достављен линк ка снимку емисије, у којој је Бошко Обрадовић дао изјаве које су биле разлог подношења притужбе.

1.3. Повереник за заштиту равноправности спровео је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чланом 37. став 1. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење од народног посланика Бошка Обрадовића.

1.4. Народни посланик Бошко Обрадовић је у изјашњењу, између осталог, навео:

- да је притужба неуредна јер не садржи печат подносиоца, односно потпис лица које тврди да је жртва дискриминације;
- да је притужба поднета од стране нелегитимисаног лица, будући да се увидом у регистар Агенције за привредне регистре, у делу – област остваривања циљева, удружење које је подносилац притужбе, јасно види да је подносилац притужбе удружење које је регистровано за промоцију права лезбејки, геј, бисексуалних, трансродних, интерсекс и квир особа, односно да ово удружење не може имати активну легитимацију за подношење притужбе у конкретном случају, будући да се

не бави заштитом људских права, у складу са чланом 35. став 3. Закона о забрани дискриминације;

- да сматра и да је притужба неоснована из разлога што, гостујући у јутарњем програму на једној телевизији 30.8.2022. године, „није дискриминисао ниједну особу која себе сматра припадником тзв. ЛГБТ популације“;
- да је у емисији више пута поновио да „ако постоје конкретни проблеми, спреман је да, као народни посланик, прими делегацију лица која себе сматрају припадницима ЛГБТ заједнице, да заједнички решавамо проблеме и да их заштити од било какве дискриминације“;
- да је у емисији изнео своје слободно уверење да децу „требамо штитити од промоције хомосексуализма“, што представља његово слободно уверење које је утемељено „у учењу православне вере којој припада и на тај начин ужива своје право на слободу говора и слободу вероисповести“;
- да Закон о забрани дискриминације, у члану 18. став 1. наводи да дискриминација постоји ако се поступа противно начелу слободног испољавања вере или уверења, односно ако се лицу или групи лица ускраћује право на стицање, одржавање, изражавање и промену вере или уверења, као и право да приватно и јавно изнесе или поступи сходно својим уверењима;
- да је Повереник за заштиту равноправности, узимајући у разматрање поднету притужбу, управо прекршио наведену одредбу Закона о забрани дискриминације, „јер укида његово загарантовано право“, односно право да јавно изнесе став или поступи сходно својим уверењима;
- да члан 46. Устава Републике Србије јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, као и да је свако слободан на изражавање свог мишљења и убеђења;
- да сматра да, полазећи од наведених одредаба, није поступио дискриминаторно „према подносиоцима притужбе“;
- да му своје уверење налаже да промовише и подржава природну породицу и однос између мушкарца и жене, што је и уставна категорија, „с обзиром да Устав уређује породицу као однос између мушкарца и жене, а не као однос између мушкарца и мушкарца или жене и жене“;
- да сматра да свака промоција и пропаганда, која је супротна уставним одредбама, треба бити законом ограничена, како би се сачувао јавни морал друштва, а које ограничење предвиђа и Устав у члану 46. став 2;
- да Закон о забрани дискриминације чланом 21. став 2. прописује да свако има право да се изјасни о својој сексуалној оријентацији, а да је забрањено дискриминаторно поступање због таквог изјашњавања, да гостујући у јутарњем програму Бошко Обрадовић није забранио било коме да се изјасни о својој сексуалној оријентацији, да никога због наведеног изјашњавања није дискриминисао, те да није позвао на линч хомосексуалаца, нити позвао друге да на било који начин дискриминишу ЛГБТ особе.

- да не постоји узрочно – последична веза између личних својстава наведених у притужби и његовог поступања у наведеној емисији.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. У току поступка, на основу линка ка снимку емисије¹, који је подносилац притужбе доставио, утврђено је да је Јутјуб канал „Курир“ телевизије поставио снимак емисије јутарњег програма у којој је народни посланик Бошко Обрадовић гостовао са још једним саговорником на овој телевизији, а поводом изношења и сучељавања ставова у вези са питањем одржавања „Еуропрајда“, као и протестног скупа под називом „Породична шетња“.

2.2. Увидом у снимак наведене емисије, утврђено је да је саговорник Бошка Обрадовића, на питања водитељке, у уводном излагању коментарисао послате поруке званичника Европске уније, који су поручили због чега је неопходно одржати ове године „Еуропрајд“ у Србији. У том контексту, саговорник Бошка Обрадовића изнео је ставове да порука званичника Европске уније представља поруку „модерног света“, као и да представници власти у Републици Србији, „све више упућују апел“ да се „Еуропрајд“ не одржи. Коментаришући одржавање протестне шетње (скупа противника одржавања „Еуропрајда“) под називом „Породична шетња“, саговорник Бошка Обрадовића изјавио је да је „то било све само не породична шетња, довољно је погледати десетак фотографија и да видите да то са породицом нема апсолутно никакве везе“. На питање водитељке са чим има везе, саговорник је одговорио: „па има везе са људима у маскирним униформама, има везе са надрилекарима, има везе са теоретичарима завера, има везе са компетентим лекарима који шаљу људе у Трст у време пандемије, има везе са табацијама, има везе са Ноћним вуковима...“. Поред свега, саговорник је нагласио да Бошко Обрадовић као председник једне политичке организације подржава овакву, по његовим оценама, негативну манифестацију.

2.3. Даље, утврђено је да је Бошко Обрадовић, након уводног излагања саговорника, између осталог изјавио да *„ЛГБТ популација нема поштовања према већинској Србији, да не може да гура прст у око већинској Србији, да не може да провоцира да не може да вређа, да не може на Геј парадама да носи транспаренте који вређају високе великодостојнике Српске православне цркве или веру или традицију или било шта што поштује та већинска, традиционална породична Србија. То би био почетак рецимо неког нормалнијег разговора, комуникације и функционисања“*. Даље, Бошко Обрадовић изјављује да противници „Еуропрајда“ а којима и он припада, као и учесници „Породичне шетње“, како је навео *„имају своју веру, своју традицију, своје породичне вредности које штитимо, штитимо нашу децу од пропаганде хомосексуализма, трансродности, промене пола и свега онога што нам долази са Запада“*. Такође, Бошко Обрадовић је напоменуо да Српски покрет Двери није организатор „Породичне шетње“, већ да су се припадници ове политичке организације само „прикључили“ овој манифестацији. Бошко Обрадовић наводи у негативном контексту и *„да нам званичници Европске уније поред Еуропрајда намећу признање лажне државе Косово, увођење санкција Русији, те да је Породична шетња била одговор на све те притиске и уцене“*.

2.4. На питање водитељке шта се хтелo постићи „Породичном шетњом“, Бошко Обрадовић је одговорио: *„Желимо да пошаљемо поруку Влади Републике Србије да не сме да пристане на уцене из Брисела и на одржавање Еуропрајда по сваку цену...притисци ће сваког дана бити све већи...ова тоталитарна и агресивна промоција хомосексуализма...њен циљ није Геј парада...њихови циљеви су легализација хомосексуалних бракова, њихови циљеви су усвајање деце од стране таквих лажних и*

¹ <https://www.youtube.com/watch?v=Tqn64jEXetE>

противприродних бракова, све је то кршење Устава и закона државе Србије, вређање јавног морала и, наравно, угрожавање јавног здравља када имате у обзир да је Светска здравствена организација израдила посебно упутство за ЛГБТ популацију која је заправо највише погођена новом заразном болешћу Мајмунских богиња...“.

2.5. У наставку емисије, саговорник је поставио, између осталог, питање Бошку Обрадовићу, да ли би га Бошко Обрадовић заштитио, ако би га неки учесник „Породичне шетње“ напао, додајући да је тај учесник „инспирисан целокупном идеологијом“ Српског покрета Двери. Бошко Обрадовић је одговорио да би га заштитио од било каквог насиља, провокација и дискриминације, да нико у овој држави нема право да примењује физичко насиље према другоме, као и да „нико и никад не може бити инспирисан“ говорима политичких представника покрета Двери на насиље, уз напомену да „читава прича“ покрета Двери представља „заштиту наше деце од пропаганде хомосексуалне идеологије“. Даље, појашњава да „када ви улазите у уџбенике, вртиће, школе, када вршите пропаганду.....хоћете да вам цитирам биологију за осми разред, све оно што се тамо налази.....у овом тренутку у Немачкој и Сједињеним Америчким Државама се разматра закон који ће омогућити деци до 14 година да немају никакав пол и да тек са 14 година сами одлучују ког су пола...замислите у ком правцу онда иде ова цивилизација...нису то претпоставке, то је пракса на Западу, који иде у том правцу да не постоје мушко и женско, да то није биолошка одредница, већ да свако у току свог живота доноси одлуку о томе ког је пола...дакле, значи сад ћемо имати и те полне мањине, значи сад нема мушкарац и жена, него пре подне си мушко, по подне си женско, увече си међупол, сутрадан си...“. На опаску саговорника да то не значи да ће због наведеног Бошко Обрадовић и други бити угрожени, Бошко Обрадовић одговара: „То не значи да ћете ви моћи да нашој деци намећете ту вашу идеологију...то није никакав здрав развој цивилизацијске мисли, већ изопаченост и неприродна деформација људске личности полног идентитета младих људи, коју ви желите да нам наметнете“. Саговорник је на крају додао да овом темом треба да се баве психолози а не Бошко Обрадовић и он.

2.6. Након тога, саговорник је поставио још једно питање Бошку Обрадовићу. Питање се односило на то да ли би Бошко Обрадовић, своју децу „пре поверио на чување Качавенди и Пахомију“, или свом саговорнику у емисији. Бошко Обрадовић је одговорио да ово питање „представља непрестану потребу госпoде из ЛГБТ пропаганде да се баве нашом децом, да се баве епископима Српске православне цркве, да одређују кога треба ухапсити, кога треба кривично гонити, да вређају јавни морал и да вређају наше традиционалне и породичне вредности“. Затим, Бошко Обрадовић још једном понавља да „ако постоје конкретни проблеми припадника ЛГБТ популације“ да је спреман да „прими њихову делегацију“ како би заједнички решили проблеме и како би их заштитио од било какве дискриминације, уз напомену да ЛГБТ заједница у Србији није угрожена, да „они имају председника Владе“, већ трећи мандат, као и да не зна „шта они још хоће, да они не схватају да својим понашањем константо провоцирају и иритирају већинску Србију“, а да са друге стране имају законску и сваку другу врсту заштите. Овај део расправе са саговорником у емисији, Бошко Обрадовић је закључио речима: „ако постоје конкретни проблеми, ајмо да их решавамо, али да шетају (мислећи на припаднике ЛГБТ популације), да промовишу настраности на улицама, знамо сви како изгледају геј параде широм Европе...једино решење да се спречи ова промоција је забрана Геј параде на сто година...Ми ћемо у скупштини предложити закон о забрани промоције хомосексуализма малолетним лицима...они не могу то промовисати нашој деци кроз уџбенике, кроз школе, кроз вртиће, кроз медије, кроз законе...да се вратимо на суштину, ако било који хомосексуалац има било који проблем, ја лично, ова држава, мора да га заштити од било ког проблема са којим се он суочава...да ли га неко малтретира на послу, било где, то не сме да се дешава“.

2.7. Након овог излагања Бошка Обрадовића, саговорник је напоменуо да не постоји промоција нити идеологија хомосексуализма, на шта му је Бошко Обрадовић, у наставку одговорио: „а шта је легализација хомосексуалних бракова ако није идеологија ваша....не можете то добити то је противприродно, као да дете има тату и тату...“. Саговорник износи опаску да неће Бошко Обрадовић одлучивати о томе шта је противприродно а шта није, на шта је Бошко Обрадовић додао: „Нећете ни ви, као мањина одлучивати у Србији“, напомињући у расправи да „сексуална оријентација није људско право“.

2.8. На крају дебате, водитељка је питала саговорника Бошка Обрадовића, шта би по његовом мишљењу, требало да буде порука са евентуално одржаног „Еуропрајда“, на шта је саговорник одговорио да би главна порука требало да буде захтев за једнакошћу, „захтев за то да живимо нормалним животом, захтев да ако загрлите свог парнера на улици, да не будете пребијени, захтев да живите подједнако комотно у Србији како живи господин Бошко Обрадовић“.

2.9. Са друге стране, Бошко Обрадовић је сумирао своје учешће у емисији речима да припадници ЛГБТ популације „дакле, све могу што је у границама које не вређају јавни морал.....да се грле и љубе на улицама, јел ви знате шта је јавни морал у Србији“, појашњавајући да „грљење и љубљење хомосексуалаца на улици“ представља вређање јавног морала у Србији, да „јавни морал у Србији не признаје хомосексуалност као нешто што није део нашег погледа на свет, то је супротно нашој вери, супротно свим традиционалним вредностима.....ко вам брани да се пољубите у образ....имате председника Владе, шта више хоћете од ове државе, ја се слажем да је безвезе да је лезбејка већ трећи мандат председник владе ове државе!“

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереник за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имао је у виду наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне међународне и домаће правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

3.2. Повереник за заштиту равноправности је установљен Законом о забрани дискриминације као самосталан државни орган, независан у обављању послова утврђених законом². Одредбама члана 33. Закона о забрани дискриминације прописана је надлежност Повереника за заштиту равноправности. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси захтеве за покретање прекршајног поступка због повреде одредаба којима се забрањује дискриминација. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије³ у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког

² Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС“, бр. 22/09 и 52/21), члан 1. став 2.

³ „Сл. гласник РС“, бр. 98/06 и 115/21

инвалидитета. Такође, Устав Републике Србије јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје⁴ и прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то, поред осталог, неопходно и ради заштите права и угледа других.⁵

3.4. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године⁶, у члану 14. забрањује дискриминацију и прописује да се уживање права и слобода прописаних у овој конвенцији обезбеђује без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза са неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус. Поред тога, чланом 10. конвенције прописано је да свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе. Пошто коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства.

3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у члану 2. став 1. тачка 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, роду, родном идентитету, сексуалној оријентацији, полним карактеристикама, нивоом прихода, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантне су и одредбе члана 12. став 1. Закона о забрани дискриминације којим је дефинисано да узнемиравање, понижавајуће поступање и полно и родно узнемиравање, као облик дискриминације има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара застрашујуће, непријатељско, деградирајуће, понижавајуће и увредљиво окружење.

Анализа навода из притужбе, доказа и изјашњења са аспекта антидискриминационих прописа

3.6. С обзиром на предмет притужбе, у конкретном случају, потребно је размотрити да ли је Бошко Обрадовић, изјавама датим у јутарњем програму и ставовима о особама другачије сексуалне оријентације и родног идентитета повредио одредбе Закона о забрани дискриминације.

3.7. Узимајући у обзир да је Бошко Обрадовић у свом изјашњењу на притужбу превасходно истакао да подносилац притужбе нема активну легитимацију за подношење притужбе, јер није организација која се бави заштитом људских права у смислу одредаба члана 35. став 3. Закона о забрани дискриминације, као и да притужба не садржи печат

⁴ Устав Републике Србије, члан 46. став 1.

⁵ Устав Републике Србије, члан 46. став 2.

⁶ „Сл. лист СЦГ - Међународни уговори”, бр. 9/03, 5/05, 7/05 - испр. и „Сл. гласник РС - Међународни уговори”, бр. 12/10 и 10/15

подносиоца, Повереник за заштиту равноправности, пре упуштања у анализу изјава Бошка Обрадовића датих у емисији, указује на релевантне одредбе које се односе на ове процедуралне примедбе.

3.8. Најпре, чланом 35. став 3. Закона о забрани дискриминације прописано је да у име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети организација која се бави заштитом људских права или друго лице. Удружење или организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у име групе лица чије је право повређено и без сагласности појединаца који чине ту групу, уколико се повреда односи на неодређени број лица друштвене групе које повезује неко лично својство из члана 2. став 1. тачка 1) овог закона.

3.9. У вези са наводима да удружење које је поднело притужбу не представља удружење које се бави заштитом људских права, Повереник за заштиту равноправности, је извршио увид у оснивачки акт и статут организације, којима су утврђени циљеви због којих је основана као и област остваривања тих циљева, у складу са одредбама чланова 11. и 12. Закона о удружењима⁷. Увидом у одредбе статута овог удружења⁸, утврђено је да су наведени циљеви попут „учешћа у стварању законске регулативе и друштвене климе усмерене ка отклањању свих облика насиља и дискриминације ЛГБТИКА особа“, као и „укидања свих облика дискриминације на основу класне припадности, социјалног положаја, статуса, расе, вере, нације, старосне припадности, здравственог статуса, пола и рода и другог, те залагање за социјалну правду и сигурност“ као и промоција права ових особа. Узимајући у обзир дефинисане циљеве удружења у статуту, Повереник за заштиту равноправности може констатовати да Удружење „Гетен, Центар за права ЛГБТИКА особа“ има активну легитимацију за подношење притужбе у конкретном случају, односно да се може сматрати организацијом која се бави заштитом људских права.

3.10. Што се тиче навода Бошка Обрадовића да је притужба неуредна јер не садржи печат подносиоца, Повереник за заштиту равноправности указује да је чланом 25. став 4. Закона о привредним друштвима⁹ прописано да приликом закључивања правних послова, односно предузимања правних радњи од стране друштва, судови, државни органи, организације и лица која врше јавна овлашћења, као и друга правна лица, **не могу истицати примедбе у погледу некоришћења печата, нити се исте могу истицати као разлог за поништај, раскид, односно непуноважност закљученог правног посла, односно предузете правне радње, чак и у случају када је интерним актима друштва прописано да друштво има и користи печат у пословању.** У вези са тим, неопходно је и указати да одредбе члана 11. став 3. Закона о удружењима, у делу у ком се установљава обавеза употребе печата, престају да важе 1. октобра 2018. године, тј. даном почетка примене члана 160. Закона о изменама и допунама Закона о привредним друштвима.

3.11. Након разматрања процедуралних приговора Повереник је приступио анализи садржине изјаве која је предмет поступка, а која је утврђена увидом у снимак емисије. Анализом предметних изјава у емисији јутарњег програма на телевизији, утврђено је да Бошко Обрадовић не позива на насиље према припадницима ЛГБТИ популације и показује одређену спремност да чује са каквим се изазовима ови грађани суочавају. Међутим, његове изјаве обилују предрасудама и негативним стереотипима међу којима предњаче уверења да се сексуалност може промовисати, да је то идентитет који ће се под одређеним друштвеним утицајем подстицати или пак променити, да су припадници ЛГБТ популације неморалне особе, које имају за циљ рушење традиционалних вредности и могу негативно да утичу на хетеросексуалну породицу.

⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 51/09, 99/11 - др. закони и 44/18 - др. закон

⁸ Статут удружења доступан на сајту Агенције за привредне регистре,

<https://pretraga2.apr.gov.rs/AssociationPublicWebSearch/Details/Details?beid=4543948&rnd=ABD44650B501E785795439FE4315B7BF196F0AD5>

⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 36/11, 99/11, 83/14 - др. закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19 и 109/21

3.12. С тим у вези потребно је најпре разумети да је сексуална оријентација трајна (било да је хетеро, хомо, би или асексуална) и представља образац емоционалне, романтичне или сексуалне привлачности. У релевантним документима Уједињених нација сексуална оријентација је дефинисана као способност сваке особе да осећа емоционалну, физичку или сексуалну привлачност према особама различитог и/или истог пола. Родни идентитет, односи се на властиту полну самоспознају који може и не мора да се подудара са полом који је особи приписан рођењем. Родни идентитет односи се на сопствени осећај тела и испољавање рода одећом, говором и понашањем.¹⁰ Такође, сексуална оријентација и родни идентитет се у бројним домаћим и међународним прописима препознају као основ дискриминације, и њихова заштита представља људско право. Такође, није могуће промовисати било који облик сексуалне оријентације с обзиром да се не ради о избору већ о природним варијететима људске сексуалности. Једини избор који особа било које сексуалне оријентације може да направи је да одустане од интимности. Са друге стране, оно што је могуће промовисати је заштита особа ненормативне сексуалности од осуде, дискриминације, повреде људског достојанства и насиља. Уврежена је и предрасуда да су родни идентитет или сексуална оријентација делови идентитета особе који ће временом нестати или проћи или да су ствар помодарства и избора појединца. Такође оно што често чујемо је и да се такви идентитети намећу „са Запада“, иако је чињеница да је процентуално учешће особа другачије сексуалне оријентације у сваком друштву подједнако, само је степен видљивости ових особа другачији и зависи од толерантности друштва према мањинама. Такође, положај особа другачије сексуалне оријентације и степен остваривања права на једнакост и интегрисаности у друштво ни на који начин не могу да утичу на положај лица хетеросексуалне оријентације и њихова права, укључујући право на лични и породични живот по свом избору и поштовање савремених или традиционалних вредности. Сексуална оријентација је само један део идентитета особе, и као што је то случај са општом популацијом, тако и је и ЛГБТ популација хетерогена група људи. У том смислу било какве генерализације о ЛГБТ особама у погледу њихових верских или политичких убеђења, могу само да буду резултат стереотипа и предрасуда. Такође, остваривање права ЛГБТ особа на једнакост и заштиту од дискриминације, не може бити од утицаја на верска убеђења било ког лица, јер су верска убеђења интимна и лична ствар сваког појединца, док остваривање права на истополно партнерство ЛГБТ особа, не може да буде од било каквог утицаја на право хетеросексуалних особа на брак и њихово поштовање „традиционалних вредности“.

3.13. Међутим, осим стереотипа и предрасуда о ЛГБТ особама, Бошко Обрадовић је изнео и свој негативан вредносни суд о особама чији се родни идентитет не подудара са полом приписаним на рођењу, и промени пола, наводећи да се ту не ради о цивилизацијском достигнућу већ о „изопачености и неприродној деформацији људске личности, полног идентитета младих људи“. Повереник указује да промена пола, тачније усаглашавање пола/полних карактеристика са родним идентитетом, није израз самовоље и хира, већ дуготрајан и комплексан процес за чије је остваривање неопходна сагласност и супервизија лекара различитих специјалности. Трансродна стања се у српској медицини проучавају са дугом традицијом, а наши стручњаци у овој области су међу најцењенијима у свету. С тим у вези додатно је нејасно инсистирање да је идеја „родног идентитета“ нешто што је производ „пропаганде која долази са запада“.

3.14. Поред цитиране „изопачености и неприродне деформације људске личности“, у једном делу излагања Бошко Обрадовић наводи да се на Паради поноса „промовише настраност на улицама“. Ове две изјаве су увредљиве и запаљиве и продубљују јаз између ове мањине и опште популације. Неретко се у јавном дискурсу истополна оријентација асоцира са појавом која је израз девијације и настраности, па самим тим и

¹⁰ Принципи примене Закона о међународним људским правима везаним за сексуалну оријентацију и родни идентитет, тзв. УН Џогџакарта принципи, које је саставио међународни експертски тим у области људских права, сексуалне оријентације и родног идентитета. Србија је држава потписница наведеног документа Уједињених Нација.

нешто чега се треба стидети и што треба сакрити. С тим у вези, Врховни касациони суд је у пресуди Рев 1329/2014 од 7.10.2015. године, заузео став да негативан вредносни суд о хомосексуалности као „болести“, изречен у контексту предстојеће Параде поноса, представља повреду достојанства групе лица на основу њиховог личног својства. На послетку, у вези са изјавом Бошка Обрадовића да припадници ЛГБТ популације вређају јавни морал, Повереник указује да ниједан припадник било које мањине по себи не може да вређа јавни морал чињеницом да тој популацији припада, док са друге стране понашање било које особе неvezано за сексуалну оријентацију или друго лично својство, може да буде у складу или у супротности са оним што се сматра јавним моралом. Дакле, негативне генерализације управо доводе до предрасуда и стереотипа о одређеним друштвеним групама које воде до дискриминације.

3.15. У изјашњењу на наводе из притужбе Бошко Обрадовић је навео разлоге због којих сматра да својим изјавама о особама другачије сексуалне оријентације и родног идентитета, није повредио Закон о забрани дискриминације. У релевантном делу, разлози који су наведени у изјашњењу односе се на уживање права на слободу говора и слободу вероисповести. С тим у вези потребно је, разграничити шта представља слободу мишљења и изражавања, а шта је, са друге стране, недозвољен говор, односно говор који не ужива заштиту.

3.16. Најпре, Устав Републике Србије чланом 46. јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, и прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других. Слично томе, Европском Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, чланом 10, регулисана је слобода изражавања, тако што је ставом 1. прописано да свако има право на слободу изражавања, а да то право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе, док су ставом 2. прописана ограничења, односно, да с обзиром да коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности, оно се може подвргнути формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом и неопходним у демократском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства.

3.17. Дакле, право на слободу изражавања, односно изношење сопственог става о одређеном питању, није неограничено. Према одредбама Устава Републике Србије и Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, заштита угледа и права других је једно од легитимних ограничења овог права.

3.18. Када одлучује о томе да ли је дошло до повреде права из Конвенције, Европски суд за људска права посматра ограничења права на слободу говора у светлу сваког конкретног случаја, што подразумева анализу изјава и порука које се шаљу, као и просторног и временског контекста у којем су изјаве дате, те утврђује да ли је ограничење слободе изражавања било неопходно у демократском друштву и да ли је ограничење слободе изражавања било сразмерно легитимном циљу¹¹.

3.19. С тим у вези, у погледу временског контекста, предметна изјава Бошка Обрадовића дата је уочи одржавања манифестације Еуропрајд, дакле у тренутку појачане друштвене напетости када су се на улицама Београда одржавале шетње и протести против одржавања Еуропрајда 2022, чиме је допринео продубљивању јаза и нетрпељивости према ЛГБТИ особама од стране једног дела већинске популације.

¹¹ Surek v. Turkey, представка број 26682/95, пресуда од 8. јула 1999. године

Према подацима организације цивилног друштва „Да се зна!“¹² која пружа подршку ЛГБТ особама и у свом раду се бави евидентирањем пријава насиља, у периоду пред одржавање Еуропрајда, број инцидената у којима су жртве вербалног или физичког насиља ЛГБТ особе, вишеструко се повећао.

3.20. У погледу просторног контекста, Повереник указује да се припадници ЛГБТ популације у Србији, и даље суочавају са насиљем, неприхватањем и бројним другим проблемима. Према последњем истраживању јавног мњења које је спровео Повереник за заштиту равноправности, готово четвртина испитаника не жели да им припадници ЛГБТ популације буду колеге (22%), трећина њих не жели да се са њима дружи (30%), половина не жели да им припадници ЛГБТ популације буду васпитачи деце (45%), док чак 63% испитаника би имала нешто против да они сами или њихова деца буду у браку са ЛГБТ особом. Особе другачије сексуалне оријентације и родног идентитета, сусрећу се са неразумевањем и осудом чак и у својим породицама, и неретко су жртве физичког и психичког насиља. Резултати истраживања о ЛГБТ особама у Европској унији (ЕУ), Северној Македонији и Србији, које је спровела Агенција ЕУ за основна права (ФРА) 2019. године, показују да више од половине ЛГБТ особа у Србији (53%) избегава да буде отворено око свог ЛГБТ идентитета члановима породице, пријатељима и комшијама из страха да ће бити нападнути, малтретирани или да ће им претити. Такође, имају тенденцију да своју сексуалну оријентацију и родни идентитет сакрију у јавном превозу (63%), на јавним местима и у зградама (59%), као и у кафићима, ресторанима, пабовима и клубовима (49%). Већина ЛГБТ особа избегава да јавно држе за руку истополног партнера (71%). Дискриминација на основу сексуалне оријентације, родног идентитета и полних карактеристика распрострањена је у различитим областима живота и има далекосежне ефекте на укупну добробит и здравље ЛГБТ особа. Сходно томе, ЛГБТ особе у Србији мање су задовољне својим животом у поређењу са општом популацијом. Стигма и дискриминација спречавају ЛГБТ особе да остваре свој пуни потенцијал и ометају њихов допринос развоју друштва. Укључивање ЛГБТ особа стога није само брига о људским правима, већ и важно социо-економско питање. Истраживање ФРА о положају ЛГБТ открило је да је 17% ЛГБТ испитаника у претходних пет година доживело физичке или сексуалне нападе, а 41% је доживело узнемиравање у претходних 12 месеци због своје сексуалне оријентације и родног идентитета. Већина ЛГБТ особа које су доживеле насиље (82% у случају физичког или сексуалног напада и 90% у случају узнемиравања) одлучило је да то не пријави. Главни разлози за непријављивање физичких или сексуалних напада били су: недостатак поверења у полицију (35%), страх од хомофобне и/или трансфобне реакције полиције (29%), осећај стида и срама (28%) и сумња да би се било шта догодило након пријављивања (27%).

3.21. Повереник за заштиту равноправности указује и на праксу Европског суда за људска права. О дискриминацији на основу сексуалне оријентације, Европски суд за људска права говорио је и у својој пресуди у предмету Вејделанд и други против Шведске¹³. Наиме, у овој пресуди суд је истакао да је дискриминација по основу сексуалне оријентације подједнако озбиљна као и дискриминација заснована на раси, пореклу и боји коже, те да „напади“ на одређене особе почињени вређањем, исмевањем или клеветањем одређених група становништва могу бити довољни како би се власти определиле да сузбијају овакав говор и у оним случајевима када у говору нема позива на чин насиља или друга кривична дела. У лецима који су били предмет конкретне поступка пред судом, између осталог неведно је да хомосексуалност представља „девијантну сексуалну склоност“, има „морално погубно дејство“ на друштво и одговорна је за развој ХИВ-а и сиде. Све те тврдње представљале су, према оцени Европског суда за људска права, тешке наводе пуне предрасуда, чак иако нису биле непосредни позив на дела мржње.

¹² <https://dasezna.lgbt/prijavi-nasilje/>

¹³ Vejdeland and others v. Sweden, final 2012, представка број 1813/07, пресуда од 21.12.1999. године

3.22. У случају *Christine Goodwin v. United Kingdom*¹⁴ наведено је: „поштовање људског достојанства и људске слободе представља саму суштину Конвенције. Конкретно, по члану 8 Конвенције, у којем појам личне аутономије представља важно начело на којем се темељи тумачење гаранција које тај члан садржи, штити се лична сфера сваког појединца, укључујући и његово право на одређивање података о свом идентитету као људске јединке (види, поред осталог, *Pretty v. the United Kingdom*, бр. 2346/02, пресуда од 29. априла 2002, ст. 62, као и *Mikulić v. Croatia*, бр. 53176/99, пресуда од 7. фебруара 2002, ст. 53.). У двадесет и првом веку, право трансродних особа на лични развој и физичку и моралну сигурност, какву у пуном смислу уживају остали чланови друштва, не може да се посматра као нешто што је контроверзно и што изискује да прође неко време да би питања с тим у вези могла да се сагледају у јаснијем светлу. Укратко, незадовољавајућа ситуација у којој трансродне особе који су путем операције промениле пол живе у некаквом међупростору, не припадајући у потпуности ни једном ни другом полу, више није одржива.“

3.23. Имајући у виду Уставна ограничења слободе изражавања, праксу Европског суда за људска права и домаћих судова, као и Уставне и законске одредбе о забрани дискриминације по било ком основу укључујући и сексуалну оријентацију и родни идентитет, а узимајући у обзир просторни и временски контекст дате изјаве, Повереник налази да је изјавама уочи одржавања Еуропрајда, Бошко Обрадовић јавно изражавао ставове и идеје које представљају повреду достојанства групе лица на основу личног својства и заговарао негативне стереотипе о особама другачије сексуалне оријентације и родног идентитета. Неспорно је да слобода изражавања јесте од кључне важности за развој демократског друштва, међутим ове слободе не смеју бити стављене у контекст изговора за дискриминацију, по било ком личном својству. Ово нарочито имајући у виду да је Бошко Обрадовић носилац јавне функције која повлачи за собом и већу одговорност за јавно изговорену реч, као и обавезу да својим изјавама и ставовима не подржава и подстиче предрасуде и стереотипе, већ да својим деловањем доприноси већој друштвеној кохезији, толеранцији и интегрисаности мањинских група.

4. МИШЉЕЊЕ

Својим изјавама у јутарњем програму ТВ Курир, о припадницима ЛГБТ популације, Бошко Обрадовић је повредио је одредбе члана 12 став 1. Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереник за заштиту равноправности препоручује Бошку Обрадовићу:

5.1. Да се састане са представницима једне организације цивилног друштва која се бави заштитом људских права ЛГБТ особа како би се упознао са проблемима са којима се сусрећу припадници ове популације, као и какве последице по њих изазивају изјаве које стварају непријатељско и увредљиво окружење у свакодневном животу.

5.2. Да се убудуће приликом давања изјава у медијима придржава прописа о забрани дискриминације.

Потребно је да Бошко Обрадовић обавести Повереника за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Бошко Обрадовић не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене,

¹⁴ Представка 28957/95, пресуда од 11. јула 2002. године, страна 244. параграф 90.

против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереник за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Доставити:

- Удружењу Гетен, Центар за права ЛГБТИКА особа
- Бошку Обрадовићу

